ванням систем вентиляції і кондиціювання повітря тощо.

З метою активізації створення ОСББ необхідно розробити комплексну програму щодо переходу житла на самоврядування і самофінансування, передбачити в бюджеті міста кошти на проведення капітальних ремонтів, установку приладів обліку в багатоквартирних будинках за умови створення в них ОСББ.

Необхідно утворити структуру, відповідальну за створення інститутів самоврядування населення, здатну юридично захистити інтереси споживача послуг, ефективно управляти системою самоврядування житловими будинками. Законодавчо має бути уведена відповідальність керівників інститутів управління житловим фондом за неналежне утримання житла.

Велике значення в розвитку конкуренції у сфері теплопостачання має реформа оплати комунальних послуг. З огляду на соціальне значення цієї сфери, регулювання тарифів і доведення їх до економічно обґрунтованих, держава лишає за собою. Нерозвинутість конкурентних відносин у теплопостачанні сприяє використанню тільки витратного методу при формуванні тарифів, виходячи з фактичного (часто економічно нераціонального) рівня витрат, тоді як розрахунок тарифів на підставі реального техніко-економічного обґрунтування займає другорядне місце. Необхідно прийняти ряд нормативних документів, спрямованих на нормалізацію тарифів у сфері теплопостачання, скорочення непродуктивних витрат, погашення заборгованості.

Становлення конкурентного середовища в теплопостачанні передбачає виробіток механізмів фінансування і кредитування галузі, зміни напряму скерування бюджетних фінансових засобів, чітке розмежування повноважень центру і регіональної влади. Без фінансової підтримки галузь приречена і навіть 100% платежі населення не здатні її реанімувати.

Ринкові умови функціонування галузі передбачають створення механізму мотивації виробників і споживачів до економії та підвищення ефективності енергоспоживання. У більшості випадків принципи стимулювання робітників підприємств локальних природних монополій не пов'язані з розумною економією енергоресурсів, ефективністю роботи підприємств. Множина програм зі зростання енергоефективності, лімітування, підвищення відповідальності з набагато більшим ефектом можна замінити на мотивацію до енергозбереження суб'єктів теплопостачання і теплоспоживання з підвищення енергофективності ПЕР.

IV. Висновки

Таким чином, існує багато проблем, що перешкоджають становленню конкурентного середовища на ринку теплової енергії. Реалізація наданих пропозицій буде сприяти формуванню конкурентних відносин на ринку теплової енергії, що є однією з головних умов ефективного, надійного забезпечення теплоспоживачів тепловою енергією необхідної якості.

Література

1. Сахно Р.В. Необхідна нормативно-правова база / Р.В. Сахно // Міське господарство України. – 2004. – № 3. – С. 12.
2. Постанова Кабінет Міністрів України "Про затвердження Правил надання населенню послуг з водо-, теплопостачання та водовідведення" від 30.12.1997 р. № 1497.
3. Закон України "Про житлово-комунальні послуги" // Міське господарство України. – 2004. – № 3. – С. 19–27.

УДК 338.824.5

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

Макаренко П.М.
доктор економічних наук, професор
Дніпропетровський державний аграрний університет

Annotation

At the article it is investigational problem of the modern state and level of development of financial institutes which work in an agrarian sphere, certain role and functions of the state in providing of development of mutual relations of agrarian producers with subjects insurance and credits services. Suggestions are developed in relation to development of state support of agrarian sector of Ukraine.

Анотація

У статті досліджено проблеми сучасного стану та рівня розвитку фінансових інституцій, які працюють в аграрній сфері, визначено роль та функції держави у забезпеченні розвитку відносин сільгосптоваровиробників та суб'єктів страхових і кредитних пос-

луг. Розроблено пропозиції щодо розвитку інституційної системи державної підтримки аграрного сектора України.

Ключові слова

Державне управління, сільське господарство, інституційна система, реформування, кредитування.

І. Вступ

Сьогодні стан вітчизняного аграрного сектора далекий від стабілізації. Дотації і компенсації мають скоріше символічний характер, не забезпечуючи його нормальне функціонування. За рахунок високого рівня монополізації постачальників засобів виробництва і сфери збуту продукції критично загострилися між- і внутрішньогалузеві диспропорції, через що відбувається посилення цінового диспаритету, відчувається гострий дефіцит фінансових ресурсів, а банківський кредит через непомірну величину відсотків не став для сільських товаровиробників основним джерелом покриття нестачі оборотних коштів.

Наявний низький рівень прибутковості галузі призвів до неможливості ведення більшістю підприємств не лише розширеного, але й простого відтворення.

Наявні сьогодні суперечності ринок подолати практично не може, оскільки в аграрній сфері обмежені його можливості із саморегулювання, тим паче, що в Україні АПК завжди був дотаційним і тому зараз необхідність його державного регулювання ні в кого викликає сумнівів.

Існуючий на сьогодні порядок вирішення цієї проблеми є суб'єктивним і вкрай неефективним. При цьому мова має йти не стільки про обсяги й терміни виділення коштів, скільки про створення цілісної системи й механізму здійснення державної аграрної політики, що включають державне втручання по лінії залучення ресурсів в аграрний сектор.

ІІ. Постановка завдання

Мета статті – дослідити сучасний стан та розробити пропозиції щодо розвитку інституційної системи державної підтримки аграрного сектора України.

ІІІ. Результати

Сьогодні в Україні склалася ситуація, коли для кредиторів взаємодія із сільськогосподарськими підприємствами пов'язана зі значним ризиком, що зумовлено значною залежністю аграрного виробництва від природних умов, крайньою нестійкістю цін на сільськогосподарську продукцію й економічною слабкістю більшості господарств.

Основна маса позик в Україні видається під забезпечення, що досягається за рахунок застави майна, вартість якого, як правило, перевищує одержуваний кредит.

Зазвичай забезпеченням для сільськогосподарського підприємства є урожай (як зібраний, так і на полі: у цьому випадку кредит видається не більше ніж на термін природної вегетації культури під заставу контракту і страхового поліса). Як застава за короткостроковими позиками, як правило, використовуються товари, що мають порівняно стійку ціну (з урахуванням чинника збереження при низькій технічній оснащеності галузі найбільш виграють зернові культури).

За визначенням І. Сафонова, "державні заставні операції з сільськогосподарською продукцією є не тільки оптимальною формою кредитування на пільгових умовах, але й формою її збуту" [4, с. 78–79]. У СРСР практикувалося доведення до колгоспів і радгоспів контрольних цифр із закупівлі продукції, які визначалися, виходячи з нормативів, що враховували економічну оцінку землі, забезпеченість виробничими ресурсами. Сьогодні господарства можуть вдаватися до таких операцій у разі потреби при несприятливому з їх погляду стані ринку. Державні заставні операції забезпечуються і підтримуються в таких формах:

– пряме бюджетне фінансування (зокрема безвідсоткові позики);
– виділення зворотних коштів відповідно до пільгового порядку;
– виділення бюджетних асигнувань або кредитів безпосереднім заставодержателям для компенсації витрат зі зберігання й обробки сільгосппродукції.

Як свідчить вищезазначене, цей тип операцій має безпосередній стосунок до пільгового кредитування сільського господарства.

Здійснення державних заставних операцій є також способом регулювання ринку: при його несприятливій кон'юнктурі держава збільшує обсяг закупівель, що вилучає частину продукції з ринку, тим самим стабілізуючи ціни і полегшуючи реалізацію решти продукції. При різкому підвищенні цін і загостренні дефіцитності ринку держава зменшує обсяги операцій і здійснює за необхідності товарні інтервенції за регульованою ціною.

Товарні інтервенції дають можливість, таким чином, підтримувати умови нормальної конкуренції і компенсувати недостатню розвинутість інфраструктури не перешкоджаючи ринковій діяльності.

Для держави такі операції є вигідними, оскільки кредити забезпечуються ліквідними ресурсами. Регулює загальні правові й економічні принципи розміщення і виконання державних договорів Закон України "Про державний матеріальний резерв" від 24.01.97 р. № 51/97-ВР. При цьому гарантується авансова оплата не менше ніж 50% від вартості обсягу поставки, а з продукції тваринництва – виплата дотацій з відповідного бюджету, що забезпечують рентабельність її виробництва.

У разі невиконання договірних зобов'язань винна сторона сплачує неустойку – 50% від вартості продукції, що недопоставлена. За

невчасну оплату продукції й авансування покупці сплачують пеню у розмірі 2% від неоплаченої суми за кожен день прострочення платежу, а при простроченні більше ніж 30 днів – 3% (стягнення здійснюється у безакцептному порядку). Ми вважаємо, що всі проблеми, які виникають при здійсненні державних закупівель, тут вирішені de yare, але виникають щоразу de facto – при недостатності коштів у відповідних бюджетах.

З темою державних заставних операцій тісно пов'язане поняття договору контрактації, достатньо глибока розробка положень якого здійснена А.Г. Кондиріним. Він відзначає, що принципово новим є те, що контрактація характеризується не як самостійний договір, а як один з організаційних різновидів договору купівлі-продажу з втратою планового характеру і обов'язкової допомоги контрагента у виробництві сільгосппродукції [2]. Слід вказати на це, як на явний недолік: часто господарства потребують допомоги заготівника в організації виробництва, транспортуванні продукції (цілком можливо, на нашу думку, у конкретних договорах передбачити такі обов'язки заготівників-державних агентів).

Виробник, що не виконав зобов'язання або що виконав його неналежним чином, несе відповідальність тільки за наявності його вини (ст. 571 ЦК): такий підхід діє на користь сільських товаровиробників як найбільш слабкої сторони договору [5, с. 51].

Проте невчасність розрахунків є головною причиною небажання господарств поставляти продукцію за державними контрактами, незважаючи на вищі ціни [4, с. 8].

Ми також підкреслюємо, що заставні операції потребують незрівняно більше коштів держави, ніж пільгове кредитування, і найближчим часом навряд чи масово здійснюватимуться.

У систему економічного стимулювання входить страхування, що розглядається нами як один з реальних чинників зниження ризиків структур, що взаємодіють з аграрним сектором. Підстраховування ризиків, у першу чергу, пов'язаних з невиконанням або неналежним виконанням цивільно-правових договорів, має особливе значення в сільському господарстві. Згідно зі світовою практикою, описуваний нами ризик належить до категорії страхових ризиків (insurable risk), тобто тих, що піддаються досить точному опису, з можливістю розрахунку його ймовірності [1]. Пошуки заходів із запобігання настанню збитків привели до значного поширення системи, що називається "управління ризиком", до якої зараховують його оцінку, а також превентивні заходи.

Розглядаючи питання державного регулювання економічних процесів, не можна не торкнутися проблеми зниження ризиків структур, що кореспондують з аграрним сектором по лінії кредитування, бо на сьогодні ризик цей у чистому вигляді надмірно великий, що не дає можливості реально сподіватися на участь у цьому процесі комерційних установ. Щоб підсилити зацікавленість останніх, необхідне надання додаткових гарантій, зокрема частково за рахунок бюджетних коштів.

Одним із способів захисту від ризику, що виникає (зменшення, усунення), є страхування кредитів, яке виникло як специфічний вид діяльності в міжнародній практиці у XIX ст. і набуло сучасної форми тільки після Другої світової війни. За характеристикою об'єкта воно належить до страхування ризиків відповідальності. Звертаємо увагу на те, що після виплати страхового відшкодування до страховика переходять у межах збитку, якого він зазнав, усі права кредитора до страхувальника у порядку регресу (що має слугувати позитивним зв'язком з його бажанням здійснення цього виду страхування).

Межа відповідальності страховика може становити 50–90% сум непогашеного кредиту і відсотків по ньому. У СРСР тарифна ставка становила 1,8%–3,5% від страхової суми (при термінах кредитування, відповідно, від 1 до 12 і більше місяців), що загалом відповідає світовим стандартам. Виходячи з рівня ризику, у кожному конкретному випадку ставки могли бути знижені (збільшені) шляхом застосування коефіцієнтів (від 0,2 до 1,0 або від 1,0 до 5,01) [3].

В Україні проблема страхування кредитів полягає в тому, що комерційні банки не можуть використовувати його без побоювань, оскільки відсутність ефективного страхового аудиту і широкого висвітлення у пресі балансів страхових товариств ставить під сумнів їх платоспроможність. Не на останньому місці стоїть тут і вплив складності українського арбітражного процесу.

Окремим питанням при гарантіях кредиторів є проблема страхування інвестицій. При аналізі ризику будь-якого з учасників проекту використовуються критерії, запропоновані відомим американським експертом Б. Берлімером:

– втрати від ризику незалежні один від одного;
– втрати за одним напрямом "портфеля ризиків" не обов'язково передбачають втрати за іншим (за винятком форс-мажорних обставин);
– максимальний збиток не повинен перевищувати можливостей учасника.

Складність ситуації в сільському господарстві полягає в тривалості інвестиційних процесів і непередбачуваності природних явищ. Як об'єкт, відносно якого повинні бути надані гарантії, інвестиції є сукупністю різних майнових інтересів, а отже, необхідний захист від різних за характером і дією ризиків. Інвестиції,

здійснені в основні або оборотні засоби, мають бути захищені, перш за все, від їх фактичної втрати або завдання збитку, тобто набору ризиків, які індивідуально або в сукупності традиційно кваліфікують як страхові.

Як додаткову гарантію страховику в аграрному секторі ми можемо визначити одночасне укладення договору застави майна позичальника з договором страхування кредиту (хоча за умовами ЦК цього не вимагається).

Сільським товаровиробникам непосильно регулярно сплачувати великі суми страхових платежів. Тому доцільно, щоб четверту частину страхових платежів за них сплачувала держава. Необхідно враховувати і психологічні особливості мотиваційного процесу керівників господарств, які вважають витрати на страхування зайвими (причому не завжди безпідставно).

Вищеописаний вид страхування ефективний для банків, проте через значні ризики на нього погоджуються не всі страхові організації. Тому можливий варіант, коли банк обмежує свій ризик лише узяттям під заставу майна позичальника, яке, у свою чергу, страхується (мають на увазі і можливі майбутні втрати – майбутній урожай); термін дії страхового поліса має перевищувати термін дії кредитного договору не менше ніж на 5–10 днів.

При страхуванні врожаю необхідною умовою є дотримання господарствами основних агротехнічних вимог. Основними принципами цього виду страхування є тісний зв'язок з результатами діяльності господарства (розмір страхового забезпечення залежить від рівня врожайності) і його універсальність, тобто охоплення практично всіх видів стихійних лих.

Визначення збитку передбачає порівняння врожаю поточного року з середнім урожаєм, який господарство одержувало в попередні роки (з базовим показником). Можливе використання очікуваного (нормативного) урожаю, який був би одержаний за відсутності страхової події.

Принципова особливість страхування тварин полягає в тому, що відшкодування збитку пов'язане лише з загибеллю, тоді як за іншими видами майнового страхування поширеним є відшкодування втрат, викликаних частковим пошкодженням матеріальних об'єктів. Основний принцип – раціональне розмежування обсягу відповідальності.

Переходячи безпосередньо до питання державного регулювання економіки при здійсненні страхування, зазначимо, що формально в сільськогосподарській сфері Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України" передбачає державне регулювання страхування.

До 1992 р. централізований фонд формувався на основі обов'язкового страхування, перерахування до нього включалися до собівартості продукції. З переходом на ринкові умови господарювання обов'язкове страхування було замінено добровільним, але для багатьох господарств це сьогодні є непосильними витратами. Тому можливим є створення державно-комерційного фонду, за допомогою діяльності якого можна забезпечувати державну підтримку страхування, укладати та реалізовувати генеральні угоди з надійними страховиками. Цей фонд доцільно формувати за рахунок централізованих ресурсів держави (70–80%) і коштів господарств (20–30%).

Також потребує перегляду і політика формування комерційних страхових тарифів: їх необхідно диференціювати за різними природно-економічними зонами з урахуванням об'єктивних умов господарювання [6].

Щоб підвищити зацікавленість роботи на аграрному ринку, необхідно створити страховикам умови, за яких вони мали б об'єктивну інформацію про нормативну та фактичну продуктивність рослинництва й тваринництва кожного застрахованого господарства, точну величину збитку, якого він зазнав.

Уряд України може диференціювати розміри страхових внесків за окремими культурами і регіонами. З метою забезпечення стійкості такого страхування доцільно створити державний резерв, який має формуватися за рахунок відрахувань у розмірі 5% від загальної суми внесків, що надійшли за договором страхування сільськогосподарських культур.

При розгляді ефективності державної підтримки страхування в аграрному секторі слід зазначити, що мета економічної безпеки сьогодні тут не може бути досягнута, зважаючи на недостатність коштів у державному бюджеті.

Кажучи про перспективи страхування в аграрному секторі як зниження ризиків кредиторів, необхідно відзначити, що його розвиток буде прямо пропорційний до дії вищезазначених державних гарантій. Іншими словами, для припливу капіталу в галузь на державному рівні необхідне зміщення акценту зі страхування врожаю і тварин на страхування кредитних ризиків, оскільки від цього безпосередньо залежить можливості пільгового кредитування підприємств галузі.

IV. Висновки

Інституційна система державної підтримки сільського господарства в умовах ринкової економіки перебуває в Україні на початковому етапі становлення, її перспективи залежать від цілого ряду чинників і, в першу чергу, від стабілізації економіки. Досвід показує, що прагнення держави безпосередньо брати участь у процесі надання позик часто приводить до негативних результатів: більш доцільним є надання гарантій і субсидій структурам, що намагаються працювати на цьому ринку. Саме так держава, з одного боку, змогла б зняти з себе тягар неефекти-

вного субсидування цієї сфери економіки, а з іншого, – підтримати ініціативи інститутів агробізнесу і недержавних комерційних структур, у тому числі й банківської системи.

Література

1. Комарова І.В. Ризикованість сільськогосподарського виробництва як передумова необхідності державної підтримки аграрного сектора / І.В. Комарова // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. – 2008. – № 2. – С. 81–89.
2. Кондиріна А.Г. Форми і методи державного регулювання кон'юнктури споживчого ринку / А.Г. Кондиріна // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. праць. – 1998. – Вып. 9. – С. 49–52.
3. Матвієнко Г.А. Інституційні основи розвитку аграрного страхування на регіональному та державному рівнях в Україні / Г.А. Матвієнко // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 18. – С. 46–48.
4. Сафонов І. Державна заставна закупівля зерна – важливий захід підтримки аграрних товаровиробників / І. Сафонов // Право України. –2006. – № 5. – С. 77–81.
5. Сафонов І. Удосконалення правового регулювання цін і ціноутворення – важливий засіб державної підтримки аграрних товаровиробників / І. Сафонов // Право України : юридичний журнал. – 2005. – № 9. – С. 50–53.
6. Шаповал П. Державне управління розвитком страхових послуг у сільськогосподарському виробництві регіону / П. Шаповал // Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – 2004. – № 2. – С. 166–174.

УДК 351.84

РОЗВИТОК СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Меленюк В.О.
старший викладач
Енергодарський інститут державного та муніципального управління
ім. Р.Г. Хеноха Класичного приватного університету

Annotation

The author explores the mechanism of social security mechanism, reformation of social defence of population, public regional social policy, organizationally-economic model of functional concordance and system cooperation of social development and social defence, mechanisms of perfection of relations of socially-labours and realization of strategy of overcoming poverty in the article.

Анотація

У статті автор досліджує механізм системи соціального страхування, реформування соціального захисту населення, державну регіональну соціальну політику, організаційно-економічну модель функціонального узгодження та системної взаємодії соціального розвитку і соціального захисту, механізми вдосконалення соціально-трудових відносин та реалізації стратегії подолання бідності.

Ключові слова

Система, соціальний розвиток, концепція, соціальне забезпечення, населення, регіональна політика, органи регіонального управління.

І. Вступ

Аналіз соціально-економічних процесів, що тривають в Україні та за кордоном, доводить необхідність законодавчих та організаційних заходів із соціального захисту та підтримки населення. Тому перехід до ринкової економіки неможливий без створення надійної системи соціального захисту населення, яка була б здатна нейтралізувати такі негативні процеси, як абсолютні та відносні зниження життєвого рівня окремих прошарків населення, посилення майнового та соціального розшарування населення, виникнення безробіття у великих масштабах тощо. Саме тому серед комплексу проблем, які постали перед Україною, державне забезпечення соціального захисту населення набуває пріоритетного значення.

ІІ. Постановка завдання

Мета статті – розробити пропозиції щодо вдосконалення системи соціального розвитку України.

ІІІ. Результати

Різні фундаментальні підходи, а також особливості соціальної політики української держави досліджувались та розроблялись багатьма вітчизняними вченими. Серед них: В.Я. Бідак, В.І. Гайдуцький, Л.Я. Гончарук, Е.М. Лібанова, О.М. Палій та В.А. Скуратівський, А.О. Сіленко, С. Сіденко та ін.

Особливу увагу вивченню механізмів активізації соціальної політики на державному рівні приділяють такі відомі вітчизняні науковці, як А.І. Амоша, Н.П. Борецька, С.Й. Вовканич, Т.А. Заєць, А.С. Крупнік, В.О. Мандибура, В.М. Новиков, О.Ф. Новікова, У.Я. Садова, Л.К. Семів, П.І. Шевчук. Окремі аспекти проблеми з точки зору державного управління